ביאור מספיק

על חד גדיא

להבין משל ומליצה · דברי חכמים וחידותם : עֵת מבטחה להשיב לב בנים על אבותם: תקות בני עמינו בנ"י ישובו לארמנותם : ואת ערובתם תקחו ז"ה לבית לגלגלותם :

יסרו וחברו הפילסוף האלקי ורופא הטבעי :

מהו"רר אשר אנשיל זצ"ל מק"ק

פפ"דמ יע"א

נדפס

פה ק"ק

לונדן

בבית ובדפוס אלכסנדר בר יהודה זצ"ל ·

ובנו יהודה בר אלכסנדר יצ"ו :

בשנת גאולה תהיה לנו לפ"ק

אני ה׳ בעתה אחישנה

זכו אחישנה לא זכו בעתה · ואפשר כי כן המכוון הפסוק
עת לעשות לה׳ (ולמה משום) הפרו תורתיך ועל
המכוון זה הי׳ נמי תשובת **אליהו הנביא** להשואלו
אימתי יבא **משיח** · והשיב לו היום אם בקולו תשמעו
ר״ל אם זכו׳ בא יבא ברנה · שלא בזמנה · **ואשרי**
המחכה לו בכל יום שיבא אע״פ שיתמהמה · ובכך
הוא מאמין באמונה שלימה : ותו לא מידי רק החיים
והשלו׳ טובה **וברכה מא״דה** בשעריכם וברכת
הדיוט אל תהי קלה בעיניכם · **כ״ד** אנכי עפר ואפר ·
בעינים צופים לישועת אשר עצתו כל יופר ·

יודא ה״ש הקטן ביניכם

על הטוב יזכר שמו שם משמעון · והוא כהן לאל עליון ·
ללכת בדרכיו ולדבקה בו · במידות הנזכרים
בפי׳ המקרא הזה מלא על כל גדותיו · ה״ה הקצין מלא
רצון · הגביר התורני המופלא ומושלם במ״ו כש״ת כ״ה
שמעון כ״ץ שי׳ בן הקצין המונח בשם טוב כ״ה יאקב כהן
ז״ל מק״ק עמדן · אשר גם אנכי הכרתיו במלא חפניו טובתו
עד אשר הי׳ לאל ידי להביא ביאור הקטן הזה לבית הדפוס
ובלי ספק המעשה הטוב הזה יעמוד לו ולזרעו לאלף דור
לזכות · עד אשר יעלה מעלה ומעלה בשפעת ברכות
מאלקי׳ המשדד המערכת · איש כמתנת ידו · ימלא
את ידו מלא כף נחת וכל המרחם על הבריות מרחמין
עליו מן השמים · **אוכי״ר** :

י"בין ה"חכם ו"ישכיל ה"מבין · הדרך האמת אשר הוא אצלינו
שכוון המכוון בדברים הללו לנחם את
אסירי תקוה ולהקי' במיליו כושלים·ולאמץ ברכים כורעות המשוקעות
בטיט היון · ולהגיד לבית יעקב הנה העת בא עת לאמר צאו
ממאסרכם . כי כאשר ראה המסדר את הסדר הקדוש הזה שחיוב
מוטל על כל אדם מישראל שבכל דור ודור להראות את עצמו
כאלו הוא בעצמו יצא ממצרים ומזה נמשך עשיית סימני החירות
והחדוה כשרים וכחורי ארץ · הביט גם ממעון שבתו בעומק שכלו
שכבר יתעורר ספק אמיץ וחזק בלב מי ומי מהאנשים היושבים
במעמקי הגלות החיל והמר הזה לאמר לשמחה מה זה עושה כי
גלתה כנסת ישראל גולה אחר גולה בשוד ושבר·ואם כי ההצלחה
הקנינית והנפשית שהגיע מזה לאבותינו נוחלי מבחר הארצות ארץ
אשר ה' אלהינו דורש אותה וה' שוכן בעדם ובעד ביתם ובעד כל
אשר להם מסביב מעשי ידיהם ברך ופרצו ורבו בארץ ההיא ·
ואנחנו גלינו מארצנו בית מאוינו נהרס · אויבינו שרקו ויחרקו עלינו
שן · נתננו לשמה ולביזה אבותינו הצליחו ועשו פרי ואנחנו
קדר הלכנו · לכך בא המנחם לומר זולת ההצלחה הנפשיית
בקניני שרשי האמונה ופנותה אשר הסתעפו מיציאה הנפלאת הזאת
דהיינו בהודעת חיוב מציאת הסבה הראשונה קדמותה ונצחיותה
ומזה נמשך אמות חדוש העולם מאפס המוחלט ורצונו הפשוט
י"ת · וגם שדוד המערכות העליונות ובתולדה מחויבת יכלתו ית'
בב"ת והשגחתו י"ת באומותינו בכללה ובפרטה · ומזה נולד ידיעת
הבורא בפרטים שבפרטים ושיתן לצדיק כצדקתו ולרשע רע כרשעתו
והאמתה ג"כ פנת הנבואה ושידבר אלהים את האדם וחי ואם כי
הודיע אלהים את הדרך אשר ילכו והמעשה אשר יעשו בעצמו
ובכבודו יתעלה ואם ע"י נביאו נאמן ביתו בהנחיל לנו מורשיו את
מצותיו משפטיו ועדותיו אשר הם חיינו ואורך ימינו · וכן מעלות
רבות אחרות אשר נמשכו מגאולה הזאת אשר רישומם עוד ניכר
בנו היום ואשר יורו אף להיותינו בארץ אויבינו שלא געל ולא מאס
ה' בנו להשליכנו מעל פנינ והן עוד היום גדול עת האסף המקנה שה
פזורה ישראל ולקבץ נדחינו מכנפות הארץ בזרועו החזקה ובידו
הגדולה ואף כי יתמהמה תחכה לו כי בא יבא ולא יאחר ולהיות
הירח הזה מעותד ומיועד לנסים ולפורקן כמאמרם ז"ל בניסן
נגאלו ובניסן עתידים להגאל ובפרטי בימי החג המקודש הזה לכך
אתרי זכרו את אשר הפליא ה' לעשות את עמו ביציאת מצרים ·
רצה לטעון מן הקודם אל המאוחר כי גם מכור חברזל גלות הזה
האחרון יגאלם ויוציאם מאפילה לאורה :

חד גדיא חד גדיא

דזבין אבא בתרי זוזי חד גדיא חד גדיא

כוונת המאמר לערוך שלחן הויכות את מתנגדינו אשר פצו עלינו פיהם שכזב ידברו שארית יעקב ולשונם בתרמית בהתפארם שעדין לא זזה שכינת אל מקרבם ושזה סיבה עצומה לגאולתם · לכך בא המגיד הקושי להכריחם בטענות ובראיות מחויבות חזקות כראי מוצק שיתנו עידיהן ויצדקו את פדות ישרא׳ והחזרתם על כנם ועל תלם לכך נשא את משלו והרים את קול סופר לומר חד גדי׳ כאלו יאמר שמחי ועלזו בת ציון או כנסת ישראל הנקראי׳ גדי או על סבלנותם כשה לטבח יובל או על ההנהגה המאושרת כאשר זכר המשורר במבחר השירים וכאשר ביארנו שם וכאשר זכרו חז״ל במקומות רבים ממדרשיהם באמרם צאן אלו ישראל שנאמר צאני צאן מרעיתי וכו׳ ובפרט בפ׳ וישלח יע״ש ויהי׳ א״כ לדרכינו חד הצווי מבנין הקל מפעלים נחי ל״ה משרש הדה · ואל תתמה על חסרון הה״א או היו״ד בלשון ארמית כי כן באה בכל מקום כמו ויחד יתרו · אל יחד בימי שנה שנפתח החי״ת זולת המנהג להיותה מאותיות הגרון · וא״כ לדרכינו ראויה הדלי״ת להיות דגושה וכאשר זכר החכם הראב״ע בפ׳ יתרו למלה הנזכרת · וא״כ יגיד המגיד רני ושמחה כ״י כי לא יעזבך ה׳ וה׳ לא ישכחך וביאר זה מארבע סיבות · הראשונה להיותך חד דהיינו כללות האומה כאיש א׳ ואם כי הרבה ענפים מסתעפים ממנה · נשארת באחדותה · ואל זה כיון

המשורר

המשורר האלהי באמרו ומי כמוך ישראל גוי אחד בארץ׃ וגם חז״ל באומרם שלשה מעידים זה על זה הקב״ה שבת וישראל רצונם כי אחדות האל ית׳ יראה ויתבונן מאחדות וכו׳ וכללות האומה האלהית עם אשר בחר אלהי׳ לנחלה לו׃ ואף כי שאין לדמות חלילה אחדותו ית׳ לכללות החלקים בקיבוצם והיו לאחדים כי זה משולל ברוח מופשט ונבדל מכל יחוסי הגשם רק הענין ע״ז ומבשרי אחזה אלוה׃ ועל זה היה השם יתעלה מכפר להם כל עוונותם כאשר היו לאחדי׳ בלי פירוד כלל רק שלום וריעות ביניהם כי מזה לא הגיע מה שיפסיד עדות׳ על אחדותו ית׳ אבל כאשר יתפרדו והיו לראשי׳ בכתות הלוקות ואם ידברו למלחמה בשעריהם בדברי ריבות ויפסידו האחדות ההוא׃ אז יחל כמו כן העדות הנבהר ההוא וא״כ ראוים לעונש ויהי׳ א״כ לדרכינו מלת חד הראשונה פועל מורה על ההוה׃ ומלת חד השני׳ כפי הכוונה הפשוטית וענינו על מספר האחדות׃ הטענה השני׳ והסיבה לששון הישועה היא להיות גדי׳ וזה לשלשה פנים׃ **הפן** הראשון שהגדי צריך לשמירה מעולה יותר משארי בהמות׃ כי להיותו הקטן שבכולם יקומו כולם לטורפו על לא חמס בכפיו׃ ויהי׳ עם זה מאכל להיתו ארץ׃ לולי השמירה הנפלאה וההשגחה הפרטית אשר לבורא ית׳ על כל אישי מין ומין ובפרטות על השפלים כי כל עוד היותם קרובים אל ההפסד יצטרכו לנטירה מעולה וזהו מתוך גדולתו ית׳ לשגוח בברואיו בשפלים כמו בנכבדים לכך כל עוד ירבו העכו״ם ללחצינו ולענינו׃ כך יוסיף הוא ית׳

השגחתו

השגחתו ויפליא לעשות אתנו בכל יום ויום וזהו מאמר הנביא (ירמיה נ׳) שה פזורה ישראל וגו׳ עד ושבבתי את ישראל אל נויהו ורעה הכרמל והבשן וגו׳ ישבע נפשנו ע״ש עם מה שביארנו עליהם · וכן אמר גם הוא ב״ה לזכרי׳ י״א וארעה את צאן הרינה יע״ש · **הפן** השני בהיות הגדי מכיר חלישותו מפאת עצמו לכך סובל הכל ואינו מכה כי אם באמרי פיו בקוראו לרועה או לאחר זולתו משומרי העדר · כך ישראל יכירו כי הם בעצמותם בלי כח רק ה׳ עשה להם כל החיל הזה ובאמת נראה מההיפוך כאשר הסיר הקב״ה מחסה שכינתו מעליהם מאי כתיב בהו וילכו בלא כח לפני רודף · לכך לא ימרידו במצותיו ובחקיו רק כל היום סרים למשמעתו ואם יבוא צר לצוררם ותפסו אומנת אבותם ויצעקו אל ה׳ בצר להם וממצוקתיהם יושיעם · **הפן** השלישי נמשך ונולד ממה שקדם דהיינו הסבלנות · כך בהיות ישראל מסובלים אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה ברחובותינו · הסיבה השלישית מה שתכריח את מליצת ישראל משטף מים רבים הוא באומרו דזבין אבא כאלו יאמר הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך וכל החסדי׳ והטובות אשר הפליא ה׳ לעשות את עמו כנשר יעיר על קנו כלם יעידו וינידו כי לא לעולם יזנח ה׳ כי אם הוגה וריחם לעת כמוס עמדו חתום באוצרותיו · הסיבה הרביעית באמרו דזבין בתרי זוזי ויהיה א״כ מלת דזבין משך עצמו ואחר עמו וביאורו לדרכינו אל תעצבי בת ציון כי ה׳ הוא חדות מעוזכם כי מי כגוי הגדול הזה אשר הלכו אלהים לפרותו לו לעם ולשים לו שם הלא הגדיל

ה׳

ה' לעשות בגוים בעבור עמו אשר פדה ממצרים ומבבל כי הם היו ראשי הגליות אשר הגלו לשם מחמת חרב המציק · וכבר השתמשו חז"ל בדבר המפורסם לעין השמש במלת מוניטין כאלו יאמר הלא טבע הקניה הזאת גלויה ליושבי תבל וא"כ יורה במה שאמר דזבין אבא על הקנין אשר קנתה בימינו ית' לעם זו ברצונו ית' הפשוט והמוחלט וכבר ידעת מהיות הרצון והידיעה וזולתם מהיחוסים אשר ניחס לו ית' כלם מתאחדי' בעצמותו ית' ואינם מתחלפים רצונינו אין בו ית' דבר מה שאינו מהאמור הפילוסוף וא"כ כאשר לא יוציאנו לרויה חלילה יהיה על אחת משני פנים · או שתשש כוחו ח"ו · או שבחל בנו יותר מימות קדם ושניהם נמנעים בחיקו ית' כי הראשון לא יצדק בהויה פשוטית מופשטת ומובדלת מכל יחוסי ומקרי הנשמות · וכל מפסידי הגוף דהיינו המורכב ע"י התר החלקים והתנגדותם · לא ישיגו את רוכב בערבות משדד המערכת מושל בכל ומי יכול למלל ולספר כל פרשת תקפו וגבורתו אשר הוא עושה לעיני כל העמים בקרב הארץ בלבד · והשני ג"כ נמנע לפי שזה יתחייב שינוי רצוני הנולד מחידוש ידיעה אשר לא יקרה כ"א למורכב אשר רצונו ועצמותו מתחלפים הנה וכל מה שזכרנו מבואר כי מי שגאל אותנו זה פעמים מראשי הגליות הוא יאמר לצרותינו די גם בגלות החיל והמר הזה האחרון לכך גמר מאמרו כאשר הוסיף עוד להגיד חד גדי' והוא לדרכינו שמחי כ"י פצחי ורני כי עוד ימים מעטים תשובי על כנך ועל תלך כימי קדם ובאה הסיבה בזה

ביאור על חד גדיא

חד גדיא להיותך אחד מיוחד בעדרי צאן קדשים והמובחר שבעמים · ובא הענין בכפלים על תוקף השמחה וכדרך המליצים או הכפל לחזק הענין כאשר עלה זכרונו לפני הסופרים הקדושים כותבי המקרא קודש :

ואתא שונרא ואכלה לגדי׳ כו׳ : אחרי הגידו דרך כלל ובקצרה טענות מכריחות צאת ישראל משיעבוד לגאולה והן לקוחות (א) מפאת ההתאחדות והכוללת ב מצד ההשגחה הפרטית ג מבחינות האבות והתורה ד להיותם חבל נחלתו אשר קנה לו לעם בשתי ראשי גאולות ה מפאת היכולת בב״ת וי״ו מידיעתו הפרטית ז מרצונו שלא יוחלף ושלא יקבל התמורה ח מהבחירה וכמו שעלה זכרון כל אחד בפרטי לפנינו במה שקדם רצה עתה להרחיב הדבור ולפאר המאמר במלות מחזיקות הענין והמליצה לעשות חיל וחומה בצורה לבת ציון לבלתי יבוא צר ואויב בשעריה · ואם כי להרוס הסוללת ולכתת החרפו״ת אשר חרפו לנו צרינו כל היום כי זה מתנאי הויכות השלם לחזק דעתו ולאמצו · ולהסיר מאתו תלונת המתנגד · כך יגיד המגיד **לעכו״ם** · בלתי מאמינים בו ית׳ ובנביאי צדק על מה תבטחו הלא ראיותכם כלם הן כמוץ לפני הרוח התעיף עיניך בו ואיננו ומשענתכם הוא משענת קנה רצוץ · ועל קורי עכביש מבטחכם אכן יחל ישראל אל ה׳ והוא יפדם מכל צרותם ועל זה כיון באמרו ואתא שונרא הם מכעיסנו צוררינו העכו״ם וכינם כך לשתי כוונת הכוונה הראשונה להגיד לך מגשית הטובה והחסדים שקבלו

העכו״ם

העכ״ום מבית אלהינו ומהשפע האלהי אשר ירד משם לכל הארצות וכמאמרם ז״ל בענין שבעים פרי החג וכאשר ביארנו בשלימות רב בחיבורינו **סלת מנופה** בפי׳ הראשון לפסוק שחורה אני ונאוה וגו׳ משם תבקשנו · וכבר ידעת היות השונרא מסוג החי לא תחזיק טובה למי שגדל וזן אותה מעודה · וכאשר ביאר ראש המפרשים **רש״י** זלה״ה במסכ׳ הוריות בענין שאלת תלמידי ר״א בן צדוק מפני מה חתול אין מכיר את קונו · והעכ״ום בזדון לבם ונובה אפם אלהים בל ידרשו ולא יכירו את קונם וכופרים באחדותו ובמציאותו בב״ת ובהשגחתו ובדומיהם בעיקרי הדת ובענפים המסתעפי׳ מהם להיותם מיושבי חשך ולא ראו אור לכך טח עיניהם מראות ההפסד שהגיע אליהם והחורבן וגם עליהם יעבור הכוס וישראל ישבו לבטח בארציהם · הכוונה השנית לרמוז לנו שיקרבו אלינו בשפתי חלקות ועולה בלבותם לרכרינו ברשת זו טמנו להפיל לנו להמיר את דתנו · וכנגד שתי הכתות האלו ביאר הנביא והבטיח ביעוד חזק באמרו כל כלי יוצר עליך לא תצלח שהיא הבטחה לשארית ישראל שאין יד מלכות הלוחצת והמכרחת להעביר את שם ישראל מתחת השמים בשפטים רעים משלחת מלאכי רעים שונים ממינים שונים · וכנגד כת שני׳ אמר כל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי שהם האפיקורסים המיני׳ אשר ירבו בטענותיהם להאביד תוחלת ישראל׳ ואמר תרשיעי להורות שראיותיהם הם קלי היסוד ועלולים להסתר מעתיקי שדים : והנה החתול כמו כן יצפון לחלכה להרוג דם נקי יארוב אשר לא כן ידמה

בראותם השקטת וטוב הנהגתו כי ע״כ נגזר בלשונינו העברית משוש חתל שענינו העטיפה כמו וערפל חתלתו כך מתעטף בטלית לדמות לישר ושב הועבות בלבו וכבר זכר שני מיני׳ האלו מהעכו״ם הנשר הגדול הרמב״ם באגרת תימן אשר לו · ועם זה בין תבין למה שכיוון המגיד בקורא׳ שונרא שבא׳ לאכלה את גדי׳ להפיל משמים ארצה את עטרת תפארת ישראל כי אכל את יעקב ואת נויהו השמו הכת האחת בשמדות וגזירות שונות משוגות לא רעי זו כרעי זו הצד השוה שבהן לכלות קרן ישראל · והאחת מילין לצד עילאה תמלל ועל אל אלים מחרפת בגובה אפם · ובגמתם כל היום לגדוע את יתר הפליטה אשר השאיר ה׳ ועינים להם ולא יראו שה׳ מפיר עצתם ויושב בשמים ילעג למו באמור אליהם הוי עם נבל ולא חכם איך לא תבחנו ששוא תעמלו וזרעכם זרע פתני׳ על ארץ מלחה ציה וצלמות תשליכו כי ידידי שומר כרם ישראל · וזה כבר גלה לעיני השמש בנפלאותיו ואותותיו אשר הרבה · כאשר פדה גוי מקרב גוי ואימתו ופחדו נפל על כל העמים נמוגו כדונג כל יושבי תבל כי מי יקום מזעמו · וזהו אמרו דזבין אבא בתרי זוזי או להורות על הגאולה הכפולה וכאשר ביארנו או להורות שבשני דברים הנקראים קנין נתקשרו ונתחזקו בו עדתו · הקנין הראשון הוא בריאת העולם אשר לא נתחדש כי אם בעבור ישמרו עמו חקיו ותורותיו · ונקרא׳ קנין כמו שנאמר קנה שמים וארץ · הדבר השני שנקרא קנין הוא ב״ה כי הר זה אשר אוה לשבת בו קנתה ימינו ובאמציעתו שכנה כבוד אל

בקרבינו ומי יתיר הקשר החזק הזה אשר לסיבה הזאת ישארו באחדות הנפלא עם היות שה פזורה ישראל נטושים על פני כל הארץ כצאן בלי מרעה ובאמת הפירוד הזה הוא תקון גדול לישראל וכאשר הארכנו בביאורו בחיבורינו הנזכר · וזה אשר גמר מאמרו חד גדי׳ כאלו יאמר שאף שכלם כצאן תעו כל אחד פנה לדרכו מפוזרים ומפורדים אחד הנה ואחד הנה בארבע כנפות הארץ ובאיי הים למושבותיהם ישארו כלם מאוחדי׳ באמונתם וזרע ישראל לא ישקרו ולא יכזבו בעדותם על אביהם שבשמים כאשר עלה לפנינו זכרון ביאורו במה שקדם :

ואתא כלבא ונשך לשונרא וכו׳ · יגיד המגיד אחרי זכרו את כוללת מגמת מתנגדינו לטרוף כארי׳ נפש המוטבעי׳ ביון מצולה · וחסד ה׳ המסתופף עלינו כל היום לבלתי נתננו טרף לשניהם יציע עתה בפרט כמה מעלות מהרעות אשר יפעלו אותנו ומכולם יצילנו ה׳ ומזה יולד בתולדה מחויבת שלא עזבונו למקרים ושעת לקוח יאמר ה׳ ולמשוך אותנו אחריו אל המקום אשר יבחר לשכן שמו שם · וזהו אמרו ואתא כלבא ונשך · כיוון בזה אם אל כתות הראשונות מצוררינו וירצה בזה כאלו נשמע עדת ישראל מקוננת הוי סבבוני כלבים עדת מרעים הקיפוני אבירי בשן כתרוני והכוונה שלא לבד התקיפים משלו בי ותזנח משלום נפשי ע״י נכבדי ארץ אלא אף בזוים ושפלים הלא על זה תרגז הארץ תחת עבד כי ימלוך · וכל היום נתתי גוי למכים כשה לטבח יובל הלא הן הכלבים אשר פקרו לסחוב צעירי הצאן · ואם אל כתה שני׳

אשר ככלב יחרצו לשונם ויכתי בשוט לשון ילעיגו לי יפטירו בשפה יניעו ראש ולענה ימסיכו בשוק לחרף אותי כל היום באמור לי מה תתפארי באפיק עם היותך בארץ לא לך נטושה וכסוחה בקרב העמים למשל ולשנינה · ועוד תביעי בשפתותיך לאמר עדין שכינת אל בקרבי והוא ימהר לגאלני · הן עם נבל ולא חכם היאך יתכן כל זה הלא נראה ההתנגדות באשר סחי ומאוס שמוך בין העמים עבדי' מושלים בך · אנו שקטים על שמרינו ואת שדוד תחבקי אשפתות הן כל זה יורה היותך משוקץ ומגועל בעיניו ית' מוקצה מחמת מיאוס-לכך סר השגהתו מעליך ויזניחוך למקרי' · זהו אשר כיון להציע אלינו באמרו ואתא כלבא כלבים צועקים נובחים ונושכים וכאשר שמענו שכתבי הקדש השתמשו במלת כלב על תכלית השפלות כאמרו הראש כלב אנכי להורות שגם הגבהות בכלב הוא נבזה · וא"כ תהי' ומלת ונשך שב' על גדי' שקדם כאלו כתיב ואתא כלבא ונשך לגדיא הוא ישראל כמבואר ויהי' א"כ לדרכינו לשונרא בסבת השונר' כאשר יורה למ"ד הסבה בהרבה מהמקומות כמו אמרי ליי לך לדי לדוד במזמור העשרים שבתהלות וכאשר ביאר הראב"ע שם · אמנם ישראל עם היות כסלם באלהים וידעו נאמנה כי לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם בה בהבטחות ויעודים הטובים אשר נאמרו להם מפי הי ע"י עבדיו הנביאים לקומם סכת דוד הנופלת ישימו ראש להשיב מצח קשה נגד אויביהם לכתת חרפו"תיהם לעתים עת לדרוש ולקבץ נדחינו בתנאי שיהרכו בניגם בדברי' אשר הכינו להם

לקרב

לקרב ולנגח בהם צרינו · ולכך יוציא המגיד את ויכוחו באומר יקבל צורות שונות כאשר ביארנו בהתחלת דברינו · להראות פנים לכאן ולכאן באופן שבזה אשר שברו אויבי היהודי׳ לשלוט בהם וי״נצחם ולפתותם ביין משתיהם אשר חמת תנינים יינם נהפך הפור הוא גורל צדיקים יירשו ארץ ושער אויביהם באותם דברים בעצמם · וכאשר נבאר בכל ההצעות כיד ה׳ הטובה עלינו · וא״כ על הטענה אשר אנחנו בביאורה פדה ישיבו כך ידענו גם ידענו כי בחטאינו ובעון אבותינו נתן יעקב למשיסה וישראל לבוזזים · אבל גם הנפילה הזאת היתה השגחית ולא טבעית כי עונש הנמשך מפאת החטא אין ליחס לטבע כמבואר למשכיל ואף בהיותינו בארץ אויבינו מפוזרים ומפורדים גבר עלינו חסדו וממעון שבתו ישית עלינו עיניו המשוטטת בכל הארץ להיות לנו למגן ולמחסה · ולשומרינו כבת עינו כי לולי השגחתו הפרטית מה לכשבה אחת מטורפה בסוחה ואומללה בין ע׳ זאבים זאבי ערב טורפי טרף לשפוך דם נקי לאבד נפשות וכל מגמתם למחות את שם ישראל מתחת השמים ושלא יזכר עוד בקרב הארץ ועם כל עוצם גבורתם ותקפם וזרועם החזקה ואנחנו כבושי׳ תחתם ורדודי׳ בידם אין לאל ידם לעשות עמנו כליה ולגרוע קרן ישראל עד בלי השאיר להם שריד כאשר קרה לשארי אומות כהעמוני והמואבי והמדיני ודומיהם אשר לא יזכרו ולא יפקדו כעת הזאת אבל העדה הקדושה הזאת ישמרם ה׳ לעולם נשארו במקומו אשר הפיצם ה׳ שמה באמונתם לא שינו את שמם לא החליפו מלבושיהם לא המירו כבודם באל זר ·

ולשונם

ולשונם לשון קרום הן כל אלה יורו שיד ה׳ עשתה זאת השוכנת בקרבנו בגלות ולא עזבה אותנו בצרותינו אלא עמו אנכי בצרה נאם ה׳ והוא יפדה ישראל מכל צרותיו כביכול לא למעננו כי אם למענו וזהו אמרו ואתא כלבא היא ההשגחה אשר צייר ככלב נאמנה רוחו את אדוניו כי הנה לא ישים תנומה לאפיו ובעוד לילה יקום לשמור את כל טוב אדוניו לבלתי יבואו שודדי לשדדו כנשר יעיר ומעיר אחריני׳ וכן דמה הנביא ישעיהו (נו) את נביאי השקר שידמו עצמם לשמור את בית ישראל אבל החוזה אמר עליהם צפו עורים כלם לא ידעו כלם כלבים אלמים לא יוכלו לנבוח הוזים שוכבים אוהבי לנום וביאר הנמשל במה שאחר זה באמרו והמה רועים לא ידעו הבין וגו׳ וכבר ביארנו זה במקומו ואין עת האסף פה והיפוך יובן בהיפוכו כי לשומר נאמן יכנה כלב נובח מסיר שינה מעיניו ותנומה מעפעפיו לשגוח בעשתרות צאנו וכן אחז״ל שבבית שני היה האש ע״ג מזבח רובץ ככלב והיינו השפע הירד ממעל לבית המקודש ומשם משלח פארזתיו לכל העולם אע״ג שלא היה כ״כ חזק כמו בבית ראשון אשר לזה אמרו שהיה האש כארי רבוץ ושכן על מזבח ה׳ ועיין במס׳ יומא במאמר הזה׳ ואח״כ ההשגחה הזאת באה ונשכה לשונר׳ ירצה מבטלת ומהרסת ומסירה את תלונות צורינו כנגד פנינו כאשר ביארנו *.*

ואמנם להתיר הספק למה שכפל ושנה ושלש דברי׳ רבים ללא הועיל׳ נאמר שכבר דרך המוכח השלם והנכבד להחזיר בכל פעם מהפעמים שירצה

לסתור

לסתור או לטעון לחזק או לחסיר הספיקות אשר עלו על דעתם להציג כל יסודותיו וטענותיו שקדמו בקצרה ואף גם כי הקשי תמתנגד להראות לו שכל יקר ראתה עינו ושהוא מבין תכלית המבוקש מההקש חחוא והתר כל חלקי׳ שכבר יארע ריב ומצה בין אנשים במלות לבד · ואף כי היות דעתם שוה בעצמות הענין · ולא יבינו זה את זה בתכלית הנרצה · ואם כי להסיר כאתו ולשמור עצמו מאופני ההטעאה אשר להגיונים משימי׳ חשך לאור ואור לחשך בהקשיהם ובנושאיהם ובהבדליהם ובשארי דברים רבים וכן שלימים ידועים לבעלי מלאכה הזאת וכאשר ביארנו בחבורינו **שַׁעֲרֵי הבירה** בחלק הראשון ממנו נקרא **מפתח השערים** בשאלות ובכללי הגיון · וגם הרוצה לחזק סיפורו מביא טענות וראיות ממה שקדם אם בעיון ואם במעשה כאלו יאמר הלא מקרה זה בדמות וצלם כאשר קרה לפלוני אלמוני · ובזה יטען מן הקודם אל המאוחר · כך המגיד הזה כאשר יערוך שלחן הויכוח לערוך מלחמה וקרב את צוררינו ישוב ויחזור כל פעם הטענות והראיות לנטעם בקרבינו ושלא יסורו מפינו ומפי צאצאינו עד עולם · ואם בחלק המעשה לאמר להם הלא כבר קמו רבים צרים להאביד את סברי ותוחלתי אם בשוט לשון ואם בפרך ובליחוצים שונים וכלם לא הצליחו ועשו פרי אלא נכרתו מארץ גזעם · כך יקרה לכם · והותר עם מה שאמרנו חספק הזה בשלימות רב :

ואתא חוטרא והכה לכלבא וגו׳ : יגיד המגיד אחרי סכרו את פי דוברי שקר המתהללים

בלא

בלא אלהים · שבור ירה להם ככלב שב על קיאו לשנות באולתם ועוד יוסיפו סרה דרכם מעל אל חי להרבות בטענות להפיל ארצה את צור מעוז ישראל עם היותו דוחה כל אבן מושלך אליו ויהיה למכשול ולאבן נגף למשליכיו כך בצלמו ובדמותו יארע לנו עם מתנגדינו כי הם הכוני פצעוני בשוט לשון הלצייות דרכיהם ואהי נגוע כל היום מהתפארותם לאמר לנו היתכן שה׳ ראה ממעון שבתו מן השמים הביט והשגיח על כל מעללכם ליסרכם · ומזה תטענו בסור המסבב יוסר הסיבה ירצה שתצאו חנם אין כסף · אף כי תהללו בדבר יותר זר ורחוק שכל העמים ילכו לאורכם · ויהיו מקריבי ומגישי מנחה יבילו שי לדוד משיחכם וזאת ההשגחה הנפלאת נמנעת משני פנים · הפן הראשון הלא לנו הממלכה וההתנשאות לכל לראש בידינו שבט המלכות וגזעינו ישרוש ויפרה וירבה · ואתם שפלים ודלים · ועם היות שתצדק ההשגחה (הנפלאת נמנעת משני פנים · הפן הראשון הלא לנו הממלכה) מצד העונש שקבלתם שיהיה אות לבני מרי תהיה נמנעת מצדינו כי לדבריכם אנחנו מוסיפים לחטא שבע כחטאת אבותיכם אשר אזלת ידם בקרב גוי לא ידעהו מתמול שלשום · ואנחנו שקטים כיין על שמריו אימתנו ופחדינו נפל על פני כל הארץ · הפן השני אשר נניח שכל זה לא ירע את השגחתו י״ת בכם וכאשר השגיח לענש אתכם כאשר ייסר אב את בנו כן ישיש עליכם לגאלכם · ואז יתום ממשלתינו · כבר יפלא בעיני כל משכיל למה היו צריכים לראש · ואם הייתם ראוים לענוש · למה הייתם מנוד בלאמים

ולא נשארתם בארצכם לקבל שם התוכחות · היאמר לחכם ולא ישתומם שהמענוש זו אשר הוכן ליתן העונש יהי׳ חוטא יותר מהנענש היצדק זה החק משפט האלהי אשר יתן לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו · השופט כל הארץ לא יעשה משפט · אלא מה שורוה כל זה שנעל בך ועזבך למקרי׳ ואותנו בחר תחתיך · הן כל אלה דברי מכעיסנו וכל זה יורה באמרו ואתא חוטר׳ ירצה אם בפן הראשון על הממשלה והמלכות וכאשר הושאל מלת חוטר׳ שענינו שבט או מטה בפי הנביאים על ההתרוממות כמו מטה עוז ודומיהם רבים · ואם בפן השני יורה על העונש כמו שבט עברתו · והנה לשתי בחינות האל יאמר ואתא הוטרא והכה לכלבא ירצה לאותה בחינה שבכלב אשר תורה על ההשגחה· והם רוצים לנתוש ולעקור כל זה בשתי טענות אשר הקדמנו לבארן · אבל ישראל בהיותם יודעים שחטר גאוה בפי אויל יהפכו פניהם לנגדם באופן שאויבינו יכלמו ויסבו לנו עורף כי הטענות עלולות להסתר בקלות · כי לראשונה נשיב עם היות שהי״ת משגיח על כל ברואיו · מ״מ ההשגחה על עמו ישראל היא ביותר מיוחדת ויותר פרטית מאותה אשר על זולתם משארי העמים כי על חבל נהלתו ישקיף ממרום בלי אמצעי · אבל על שארי אומות ישגיח באמצעית השרים הראשונים היושבים ראשונה במלכות· כי יודע ה׳ בעצמו ובכבודו דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד · לכך בחר בנו מכל עם להישיר דרכינו ולהנחילנו חוקים ישרים ומשפטים צדיקי׳ באופן שאם דרך המלך מלכו של עולם נלך · גם הוא יהי׳ לנו לאלהים

בחמלתו שירומם קרננו על במותי עב · ואם נשמאיל או נַיימין גם הוא יעניש כאשר ייסר אב את בנו ירצה שיזכור לנו תמיד חסד נעורים ואשר אנחנו בני אהוביו · לכן אל יעשה עמנו כלה מה שאינו כן היחוס בממשלתיכם כי היא מקרית ולא עצמית לכך תהיה כמוץ לפני רוח סוער בלב ים באופן שאם יוסר הממלכה תהי׳ הנפילה נצחית נפלה ולא תוסיף קום · ואם לטענה השנית נאמר כי היציאה ממבחר הארצות היתה הכרחית · כי ישראל היו מאמיני׳ בממשלת צבא השמים ומצביהם ומערכות הרקיע וכאשר זכר החכם הגולל השר דון יצחק **אברבנאל** בפ׳ ואתחנן יע״ש · לכך אפשר שהיו מיחסים את ההפסד אשר הגיע אליהם מפאת מערכת ארצם העומדת במערכה ובמבט רע וכבר הוחזק׳ דעה כוזבת בראותם כי שקט מואב מנעוריו ע״כ עמד בו טעמו וריחו לא נמר וכן כל השוכנים סביביו עם היותם יותר חוטאי׳ מהם · ע״כ יצאו מארצם להיות מנוד בלאמים לאום מלאום יאמץ והם כסוחי׳ סחופי ומטורפי׳ דל כבודם בגוים מושלים מקצה עד קצה · וכבר ידענו כי הטבע לא יפעל הפכיים בנושא אחד · ועם כל זה יתאמת בהם שהגלות היתי׳ השגחית מפאת חטאם ויתעצמו לקרוע לבבם ולשוב אל ה׳ וירחמם ולהרבות להם נתר ובורית לטהר כתמי אשמה ואז בסור החטא ועונשו יחזור עטרת תפארת ישראל למקומו כימי קדם וכבר הרחבנו המאמר בדרוש הנכבר הזה בחיבורינו **סלת מנופה** בפי׳ השני לפסוק אל תראוני יע״ש כי שם ביתו ואף גם לא ימלט בהיותינו על אדמתינו למס עובד בפרך

לעם

לעם לא ידעתיו · ולא ידעתי איזה מהם יכשר בעיני יותר לראות באברן מולדתי · ותחת אשר היו שרים מניקי ואומני מלכי ארץ · עבדים משלו בי עד עת יבוא לציון גואל ולירושלים מבשר ואז יגדע קרן העמים · וזה אמרו ואתא חוטרא ירצה החוטר שיצא מגזע ישי והכה לכלבא לכלבים עזי פנים יכה עמים בעברה מכה בלתי סרה ואז יפצחי ציון ורנני לאמר שבר ה׳ מטה רשעים שבט מושלים והרועים בעמו ירועם בשבט ברזל להראות להם כי לא בעבור צדקתם הושיבם ה׳ למושלים אלא להרבות חטאם ולשלחם ביד פשעם ולמען רבות מופתיו בקרב העמים כי תחת אשר חשבו לעלות השמימה ממעל לכוכבי אלי ירדו תהומות אל ירכתי בור כי ירחם ה׳ את יעקב :

ואתא נורא ושרף לחוטרא וכו׳ · כאשר שמעו מתנגדינו המענה הזאת יוצאת מפי ישראל אז חמת תנינים בערה בם והיה בלבם כאש בוערת עצור בעצמותם · עד אשר יפטירו בשפה יניעו ראש לאמר לנו הנשמע או הנראה אומה כסוחה כזו עדיין עומרת במורדה עם ראותה כל ראש לחלי וכל לבב דוי · ממרום נשלח אש בעצמותה · ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה ארצם שממה עריהם שרופות · אש אכלה ארמנותיה ארמון נטש משוש פראים מרעה עדרים · ואם כי הברית הפר ובית מקדשכם נהרס והיה ליקוד איש אשר באמציעתו היה הקשר חזק ואמיץ כראי מוצק · ועתה נתפרדה החבילה חבלה על חבלה כיולדה תפעה · נבלע ישראל עתה היו בגוים ככלי אין חפץ בו עוד וירמז כל זה באמרו ואתא נורא כאלו

נאמר יצא איש מן האטד ולהבה מן הס"נה שונאי ישראל לשפוט באש וידבר קשות את ישראל באמור להם הן מקדקד עד כף רגל אין בכם מתום ועם כי נשלכתם מארצכם ובבית אלהיכם נשלחו כרודי אש עד שחזר לאין ומאז ועד עתה ירדתם אל עמק העכר כי עברתם אלהיכם והוא השריש אתכם לבלתי יעשה פרח מן זרע מרעים ולא נשארתם מפוזרים · אלא להיות לאות קיים ולמשל נאמן לכל בני תמרורים שבכל קצוות תבל כי הנשמע או הנראה הפלגה תכליתית כמאת לירד מראש הר ההר אל ירכתי בור מן תכלית ההתרוממות אל קצה השפלות עד שהשבית מאנוש זכרון הגדולה ההיא כי מראהו נשחת לא הוד ולא הדר לו · ואם היות רצונו ית' רק ליסרכם עד אשר יתמו העוונות והחטאים אינם · כבר יפלא שלא נשאר מאומה מקרני הודכם והדרכם ולמה זנח ה' מזבחו חלל בריתו נאר מקדשו · אם תבקשנו ככסף וכמטמונים תחפשנו לא נמצא עוד מקום כבודו וכל זה יורה שה' מאס באהל יעקב ישימהו מרמס להיותו יער שועלים הלכו בו וזהו אמרו ואתא נורא ושרף לחוטרא ירצה הטענה מקצה ההפסד באה וסתרה את גאולת ישראל והחזירתם אל כנם ואל תלם כאשר היו מימי קדם וכבר ראינו שתכלית הכליון יכונה שריפה לפי שהדבר אשר יבוא באש ויותרו חלקיו עד שמגיע להפסד צורתו וחומרו לא יראה עוד יומו ואין ביד כל נברא להחזירו כאשר בתחלה ולכך אמרו חז"ל אין ביעור (ביעור חמץ) אלא שריפה · אבל כבר יצאו שבינן הגורא וקטלו לגבריא אלך די הסיקו בלבבם

אש

אש התחרות כי הטענות אלו הן קלות הסתירה כי
כבר ביארנו במה שקדם כי ישראל הוכרחו לכתת
רגלם בצאתם מארצם להיות מנוד בלאמים ובאמת
כלה ה׳ חמתו על עצים ואבנים להשאיר שריד ולחוס
על יתר הפליטה כי לולי חסדי ה׳ כי לא תמנו כסדום
היינו לעמורה דמינו ואדרבה לפי הוראתו בהריסת
בית מקדשו יורה שלא לעולם יאנף ה׳ כי אם הוגה
וריחם על עבדיו כי לכך לא בא בברית עם אחת
משארי אומות כי ע״כ המס כגן סוכו שחת מועדו לפי
שהוכרחו לצאת מן בת ציון כל הדרה אינו מן הראוי
שיעללו נכרי׳ בבית הקודש הזה ויעלו שועלים
מחבלי כרמים כרם ה׳ צבאות · על הר ציון ששמם
ויחללו זרים את כבודו · ועל הירידה התכליתית
אשר ממנה יטענו מתנגדינו היותה מופת על הדבר
הנמאס בתכלית כבר קדם מאמרינו כי ההשגחה יורה
על הפיצת דבר שלא יופסד וכבר נשאר לנו גדולה
שבכתרים בהנחיל עליון לנו מורשה את תורתו אשר
היא חיינו ואורך ימינו והיא שעמדה לנו לנחם ארץ
ציון נחם את הרבנותיה ביעודים הטובים הנאמרים
מפי נביאי אמת והצדק וכאשר הוגה ה׳ ביום חרון אפו
על רוב פשעיה כך ישיש עליה נחמה כאשר יבוקש עון
יהוד׳ ואיננו וכאשר נחם המקונן באמרו תם עונך בת
ציון לא יוסיף עוד להגלותך וע״כ שחק ראש השלמים
ר׳ עקיבא עם היותו רואה ירושלים לעיים והר הבית
לבמותי יער באמרו כאשר ראינו כי עשה ה׳ כאשר
זמם בצע אמרתו אשר צוה ע״י עבדיו הנביאי׳ לנחם
את אסירי תקוה לבלתי המס לבבם כדונג לפני אש

בראות

בראית את הרכיב עבבות מ״צו כי לא איש אל ויכזב · ואף כי על ההבטלות הנצחית אשר לא תמוש לעולם כי ע״כ הבטיח לבנות חומת אש סביב ירושלים ועם כה שראה יחזקאל מהבנין הנ״א עד שיתנו האומות עידיהן ויצדקו לאמר הגדיל ה׳ לעשות עם אלה וישראל עמל לאומים יירשו שער איביהם · אש ונפרית ימטיר ה׳ להומם ולאבדם יעל זה רמז לנו באמרו ואתא נורא כאלו יאמר יקרב האש מבית יעקב ובית יוסף להבה וישרף לחוטרי יששבר מטה עוזם ויהיו כקש לפני אש · או יתאיר הנקמה באש בזכות אש דת מימינו למו כאשר הקדמנו · וא״כ יאמר אש על ההתמדה הנצחית אשר לא יראו עוד בירושלים ובקריה עליזה מקול שאון והמון גליו מדהרות אבירי האומות כי יהי׳ ה׳ למלך על כל הארץ · וכינה לזה ביטול ממשלת האומות ורציצות גאון עוזם בשריפה · להורות על תכלית הביטול וההריסה · כי נפלה ולא תוסיף קום ממשלת זדון יעביר מן הארץ · וימלוך ה׳ בציון לבדו עליון על כל הארץ · וישראל ישב לבטח :

ואתא מיא וכבא לנורא וכו׳ · יתאמץ המנחם להשיב נפש המדוכאים בארץ לא להם באמור להם אל תירא יעקב ואל תחת ישראל כי באנו באש ובמים ויוציאנו לרויה כי תעבור במים אתך אני נאם ה׳ ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה ישועת ימינו וזרוע קדשו להוציאנו מבארות מים עכורים מבור הגלות ולהמליט נפשינו משטף מים רבים משברי הים ומגליו יהמון מערכה מול מערכה לערוך מלחמה וקרב לנגד צוררינו שאף שניהר גרונם צעקו ואין מושיע עדיין יפתו בפיהם

בפיהם ובלעוגם יבלו להתמיד מקורי מים ומעין
ישראל ולהאביד מימיו ושאבנים אשר לא יכילו ולא
ישקרו · והם סבותי כביר כל הימים ישקו עבריהם
כמים באמור לנו הן בכל הפתח המודעים תבריחו קץ
גלותכם אם בחמות החטא ואם שתהיה עמל לאומים
וארצות גוים יען היותכם ניטרים את כרם ה׳ צבאות
חוקותיו משפטיו ותורותיו · אבל איה היא עוזבת
החטאים לאיש שותה כמים עולה הלא תוסיפו סרה
שבע כחטאת אבותיכם אשר היו כגנה מים אין לה
עונותיכם גדלו עד לשחקים וחטאתיכם למעלה ראש
עברו המים הזדונים והפשעים · סבאך מהול במים
וכספך בסיגים ואולם העמודים עמודי שש שאתה נשען
עליהם · יתפלצו ויתרוצצו מבלהות מים המאררים
מי חטאת ומי מריבה · וא״כ לו יהי׳ לימוד הדת
המצפצפים והמהגים ולבם בל אתם מגין ומציל על
שבעת המרד והמעל שנעשה בכל יום והימים
הנכנסים ויוצאים אבל קץ הפלאות נמנע בכל עת
מהעתים כי אם נמשך מפאת נטישת האון · ואדם
אין בארץ לעבוד עבודת הקודש ואשר יעשה טוב ולא
יחטא · הנה תהי׳ הגאולה נמנעת כל עוד היות אדם
לעבוד את הארץ · וזהי׳ אמרו ואתא מיא ירצה באו
מתנגדינו כשבלת לים מכסים את עין ישראל בטענות
שוברנו (המכוונות כים בפי המדברים ברוח הקודש)
וכבה לנורא רוצים לכבות את האהבה אשר היא אות
בין ה׳ ובין בני ישראל (לבלתי) עמודה כשלהבת
בגחלת תלהט צריו וסביביו נסערה בסערה וסופה ·
לכך נורא אל יעלה על ראשם וחתה בלבבם לא יחתו
מהרת האומות כי כה עוד ירבו במי להזו ועיכור בפרך

יעלו שיאם לשמים להמישם ממים הזדוני׳ כי באו עד דכדוכי של נפש · באמרם הלא נמתקו המים עברתו י״ת בהנחיל לנו באר מים חיים באר הפרוה שרים כרוה חוקקים במשענותם · משען מים מי עין שמש מסיר השיכה ונוגה אפילינו היא חיינו באורך גלותינו ולולי היא שעמדה לנו כבר גוענו וכבר יעד פודינו שני קצים האחד מחויב והאחד אפשרי וכמאמרם ז״ל זכו אחישנה ואם לאו בעתו ואף כי עתה אין מתכפר בזבח ובמנחה מתכפר בדברי תורה אכן החטא יתום בסור לב אבן מקרבי ובהרחקת הצפוני מעל אהלי׳ ובכלות הפשעים והמורדים חטאי ילבינו משלג ורחץ במים וטהר נדי האמונה אשר עדין מסתופפים בצלה שעתה אקום יאמר ה׳ ואל זה כיון באמרו ואתא מיא הוא מקור מים חיים ה׳ אלהי ישראל וכבא לנורא מים תבעה אש היוצא מן האטד אש מתלקחת אשר כגמתם לעשות שרש ישראל כמאכלת אש ועם זה יהיו מתנגדינו כקנה אשר יגוד במים וישראל ישכנו לבטח בארצם · כעץ שתול על פלגי מים · ואנחנו נרחיב הביאור בהתר הספק הזה במאמר ואתא הקדוש ב״ה יע״ש :

ואתא תורא וגו׳ : כאשר מנע המווכח השלם את אר״ם שפתם וסתם את פיות מסטינינו במה שקדם וידע כי זאין (איש) א״ש בוער עוד בדברי ריבות יען נדבק לשונם לחכם חיך טועם מר משים למצוק והנה כאלם לא יפתח פיו והראותו בזה כי למדו לשונם דבר שקר נחלו אבותם הטומאה טמא שפתים וערלי לב ויאטם שפתי קמי והגיונם כל היום יריעו בשפת חלקות לפתותנו בינן משתיהם והרס בזה

סוללת

סוללת הכת האומרים להכותינו באמרי פיהם אשר עלה זכרונם לפנינו בהתחלת ביאורינו והורה שכל לשון תקום אתו למשפט תרשיעי · ישית עתה פניו המדברה לקראת נחשים צפעונים הנוסכי"ם דם ענו"יים ארצה ונבלת עבדי ה' מאכל לעוף השמים ובשר הסידים לחיתו ארץ יתנו על לא חמס בכפם ומגמתם להשבית שם ישראל מתחת השמים ולעקור זרע ברוכי ה' לבלתי יזכר עוד תחת השמש להשמיד להרג ולאבד באש ובמים ובכל מיני שפטים משלחת מלאכי רעים וחטאים בגופם ובממונם מנדו בלו (והולך) והלך · והם הכתה השני' שזכרנו הלוחצת את שארית ישראל לעבוד את אליהם על ההרים ותחת כל אשרים מקטרים ומזבחים להמנים למלאכת השמים ממעשה ידיהם ולסבר להשבי' זמנין (הם מועדי ה') ודת ומילין לצד על עילאה ימלל ולקרישי עליון יבוא בגובה אפו אלהים בל ידרוש ואליהם רמז באמרו ואתא תורא הוא שור המזיק מועד לשלח רגל השור בכרם ישראל לבצור ענביו ענבמו ענבי רוש ואשכולות מרורות דרכו גת בציון · כי שור נגח הוא מתמול שלשום ומימות קדם וילחכו כלחוך השור את ירק השדה שדי בוכים ויעש לו בן הכנעני בידי מרמה קרני ברזל פרזלא די מהדק ומערע כלה לגדוע קרן ישראל ועוד שני' שאור שבעיסה בא ושתה למים נהפך לדם חללים חללי חרב השוכבי' בראש כל חוצות ושתו ולעו במתלעות פרזל ידיקו ויסתמו מוצא פישון שמימיו פרים ורבים ונהר יחרב ויבש יבשו אפיקי ימים מימי נאמנים להוביש פרי הגן ולבלתי יעשה זרע וליבש כעץ כהו · וכוונתם

 הראשונה

הראשונה להשכיח תורת אל מבני ישראל ולהשבית הנימוסים האלהיים ולתעות אותנו מדרך החיי' ואל זה כיון ראש השלימים ר"ע בפתחו במשל פיו נגד פפוס בן יהודי בהוכיחו על פניו בהעסקת תורה ברבים מישלי שועלים באמרו לו הדגים ומה במקום חיותינו אנו מתיראים במקום מיתתינו לא כ"ש והדגים שזכר הם באמת כל עדת ישראל דלא שלטי בהו עינא בישא וידגו לרוב בקרב הארץ ואם הם מתיראי' עוד היותם במים אין מים אלא תורה · ואף כי מה יעשה אל בקומו למשפט על עזבם תורתו · הנה התבאר מזה שהאומות בכח שור יבואו לעקור ולנטוש את פרח ישראל וגם לעשותו שדה שלחין במשוך ממנו מימיו לבלתי יציין ציין ויפר המגיד עצתם במה שנבאר אחרי זה :

אז יאמר ואתא תורא לפי הענין שקדמונו לבארו שעדיין הין שחוט לשונם בשנם יחרקו ומי לעג ישתו באמרם אלי מה תתפארי באפיך שאת היפה שבנשים לכך דודך נצמד בך ושלהבת אהבתו תוקד תמיר ל'א תכבה אף משטף מים רבים ומזרם אבירים הלא נשחרו פניך כשולי קדרה קדר הלכת אחרי מאוויך וימאס באהלי יעקב תחת מאסת בחקיו והשלכתיו אחרי גיוך עד שהמלך במסיבו במעמד הנבחר והמקודש אשר בו אריש לך באמונה ויקו לעשות ענבים ותעש באושים המרת כבודו בתבנית שור אוכל עשב ובראות משה רבכם את קשוי ערפכם השקכם מי ראש ואף שצלל כעופרת במים אדירים ואף היותו טחון דק בטיל כעפרא דארעא עדיין נכתם עוונך וסרחונך קמי שמיא גליי וזהו אמרו ואתא תורא הוא תבנית שור שזכרנו

שזכרנו ושתא למיא ירצו שיסירו המים וימצא עפר העגל בתחתיתו ראה והתבונן איך שלחו יד בעם ה׳ וגדול האמוץ לבנות סוללת לירות המרים חצים במחנה ישראל אבל שוא עמלו בוניו בו ויבואו המים המרים בקרבם אשר סטן וילכו דרך עקלקלות לחם הקלוקל יאכלו וגם עליהם יעבור כוס התרעלה שתו וגם שכרו ממים דאקרו יין בוגד בגדו ברעים האהובים מעט קצף ה׳ והם עזרו לרעה לכן יאשמו כל אוכליו ושותיו לקצף יהיו ואת הגוים יעשה ה׳ כלה כבגד אכלו עש יבלו ואת חיבות ציון ינחם ירושלים כי לקחה כפלים ככל חטאתיה ובחונה בכור הגלות כצרוף הכסף מוסר מבדיל כי שזפתו שמש העונש וחטא העגל כבר בא באש ובמים וטהר והנותר בציון קדוש יאמר לו :

ואתא השוחט וגו׳ : יסיר פניו מאטומי שפתים כברי פה ולשון ערומים מדעת ונבערים ממזימה זימות עושה ונבלה בישראל להרוס כל אשיותיה אבל אשם לא תככה ותלעתם תלעת יעקב יקדר בהרים הגבוהים ורמים ההרים ירכסון והגבעות ירצדון וישם העקוב למישור והבקעה לכרמל מנחל בדרך ישתה על כן ירום ראש · וכינה להסרת גאון העכו״ם במלות שחישה יען אשר השאיל לדהרת אביריו ורגשת המוניו בפני שור משמאיל ללמד עליהם חובה׳ והנה שוחט השור מכה איש אשר בגבורתו יתהלל ויחשיך קרני הורס והדרס והיינו אמרו · ואתא השוחט כאלו יאמר למה רגשו גוים ולאום מלאום יאמץ את קושי׳ עם איבד עצות על ה׳ ועל חבל נחלתו לאמר ערו ערו עד היסוד להפיל חיל וחומה

מצודרת ציון ארצה להשחירת את יתר הפליטה מן ההרב'ה ולא זכרו אהריתם כי מי שלח ידו במשיח ה' ונקה לא ינקה פוקד עון אבות אכלו בוסר ושני רשעים תשברנה ׳ וסבר הבוטחים יעיר כנשר על כנו ועל תלו וקול הד'ור נשמע בארץ לקרא לעבדים דרור דררא דממונא ראה ויתר גוים כי יכרות קרן רשעים וגאונם יצמיח התעיף עינך בו ואיננו כי ברצונם עקרו שור כי יולדו קרנים מידו לו וקרן לדוד עבדו יצמיח ואז יקוים מאמר חזיון נתן הנביא אל נעים זמירות ישרא דוד מלכינו ושמתי מקום לעמי ישראל ושכן תחתיו ולא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה כי לא איש אל ויכזב :

ואתא מלאך המות וגו׳ : כאשר הבטיח במה שקדם כי לא לעולם יזנח ה׳ כי אם הוגה וריחם ירחם את יעקב ואת נדחיו יקבץ ויכבוש עמים מכרה בעברתו כי יום נקם לה׳ למועד ישוב אלינו אז יגלה בתער הזכיר'ה זכרון המעל והמר'ט כל ראש קרחה גמולם ישיב בראשם ויהיו כדומן על פני השדה השור טבוח ויהרג במשמניו שלח רזון ׳ יתתור עתה להעלות ממצולות ים המבוכה גם את הספק הזה אשר יעירו ואשר יעוררו יושבי כס"בר וסברם באלהי׳ להעלותם ממעמקי הגלות לאמור מדוע בושש מרכב רוכב על עב ועם ענני שמי׳ להדריכני על במותי אויבי ותרום קרני ׳ הכי קרא שמו יעקב כי עקבני זה פעמים ושלש יפעל אל עם גבר כבר סבלנו מהעונשי׳ המיועדים כהנה וכהנה לרעה יבשה עצמותינו כמעט אבדה תקותינו באורך הגלות הזה לו יודיענו סיבת העיכוב ההיא וגם

מי יבטיח אותי שלא יקרה בשוב ה׳ את שבות ציון כאשר קרה פעמים שארחיק מארצי נדוד ׃ להשיב לכל זה יגיד המגיד ואתא מלאך המות וגו׳ כאלו יאמר אל תתמה על החפץ כי עונותיך הטעוך עדיין שיקוציך בין שניך ואכתי יש מקום למקטרג הוא השטן הוא יצה״ר הוא מלאך המות לעכב גאולתך והוא שחט לשוחט כלומר הוא מונע את אורך ומאפיל שמשך ולולי שאור שבעיסה מעכב כבר קמה אלומתיך וגם נצבה ואפשר רמז לשוחט הם צדיקי׳ צדיקי הדור שבגללם הטיב ה׳ לכלל ישראל והם נתפסים על עון הדור ועכשיו פסו אמונים מבני אדם ׃ אכן כאשר יתמו החטאים מן הארץ ואינם וממשלת בוגדים יוצמת אז יוחזר לציון כל הדרה ואז תסיר בדיליך ונשאר כסף טהור מזוקק ואז לא יבוא בך עוד ערל וטמא כי כלו קדוש יאמר לו ותהי׳ לנס עמים ׃

ואתא הקב״ה וגו׳ ׃ יסיר המגיד מאתו את תלונות בני ישראל אשר מרגינים באהליהם לאמר זה האיש לנחומי קאתי צעורי קא מצער לן והנה ישועתי מרחוק כי מי גבר יחיה ולא יראה מות עלה בחלונינו מציץ מן החרכים מי ימצא ולא עולה בו לכך יאמר אל תדמי בנפשך כי אין קץ כי למענו יעשה יביט לברית מלח ואל יפן אל יצר לב אדם רע מנעוריו ויישבות עוד להיות בכם מושל גאה עריץ והיא האות האמרת מגאולה השלימה והט אזניך למה שכתבנו בחיבורינו סלת מנופה על שיר השירים נעתיקנו לך פה וז״ל שם (בפי׳ השלישי לפסוק אל תראוני) אל תפהידוני בכפילת השחרות כי שזפתני השמש כבר נשרפתי

נשרפתי ע"י הבטת השמש והוא כנוי לגלות כמו (ישעיהו מ"ט) לא יכם שרב ושמש · כאלו יאמר הוסר מאתי שמלת שחרירותי ע"י ליבון השמש וסבילת הגלות וא"כ כמו שהייתי סיבת חורבן ירושלים · אהיה סיבת בנינה בנין עד אשר לא יאבד עוד בחטאו כי מי פתי ישנה עוד באולתו בראותו כל ראש לחלי וכל לבב דוי · והנה ה' ית' יעד לו ע"י נביאיו באמרו ואת הצפוני אסיר מכם וא"כ בביטל המסית יבוטל הניסת ובתולדה מחויבת ירע ההסתה ובזה נחם המקונן באמרו תם עונך בת ציון לא יוסף להגלותך וגו' · והנה להבין את כוונת הכתוב נעיר (א) איה הבטחת היעוד לאסירי תקוה שיהיה גאולתם זאת השלישית נצחיית אם לאמרו לא יוסף להגלותך כבר קדמוהו תם עונך כאלו ילקח הסיבה מן הקודם כי ע"י גלות נתמרקו העונות אשר כבר נעשו ומדוע יוותר שופט כל על אותו אשר יעשו הן במלאכיו ישים תהלה (ב) אשר כבר זכרנו אותו בהרבה מקימות הוא שהדבור הנסתר לא יאות כי אם אחרי זוכרו אישי הפעולה (ג) באמרו להגלותך בבנין הפעיל כאלו יהיה סיבה זולת לגלותם · ולמה לא זכרה ובביאורינו יותרו הספיקות כלן · לכך זכר המנחם שתי סיבות עצומות לגאולת ישראל הראשונה באמרו תם עונך כלומר הנה נאבד זכרון עונך מני ארץ כי כבר עובדת בהם בפרך ואחרי שכלו כלתה סיבת גלותך ואפשר שרמז לדברי חז"ל שאמרו שהזדונות נעשו כזכיות וא"כ יאמר הכתוב לדרכינו תם עונך אותן אשר היו כבר עוונות עכשיו הן תמים וכאילו יאמר כערך העונש על העבירות כך יהיה בתמותם

השכר והסיבה השני׳ היותך בת ציון וכבר קדם ביאורינו בזה למעלה מן הענין · או יאמר הכתוב תם עונך בת ציון לא אותן אשר כבר עברו והיו כלא היו במירוק הגלות אלא על המין כלו ולקח החלק בעבור כלו כנהוג המליצים וא״כ יהיה לדרכינו לא הבטחה נחמיית בלבד אלא גם יעוד נבואיי וחיזוק האות המורה היותה גאולה נצחית אשר לא תסוער מטרדת ומהבלת הזמן בסיר לב האבן ושאור שבעיסה וזהו אמרו תם עונך כלומר יתמו החטאים מן הארץ ואיגם כי יהפך הרע לטוב ומר למתוק והרע יבוער מקרבך לעולם ולא יזכר עוד הכוללת ישראל וכינה לאומה בכללה בת ציון ביעוד הזה והוא אצלינו לסיבת מאמר הנביא יואל ב׳ וגבאו בניכם ובנותיכם ובהיות כי מציון תצא תורה והיא השפעה נבואית אשר היתה עד עתה מציון לבד ולעתיד יגדל יקרה · בהיות כל המקומות קדש לה׳ ומוכנות לשפע ההוא תהינה כלן ציון לכך ביעודו לביטול החטא נתן המופת באמרו בת ציון שכללות האומה היא בת ציון מפני כללות הנבואה וא״כ אחר שבטל המסבב · מן ההכרח שיבוטלו כמוהו הסיבה המסובב וזהו אמרו לא יוסיף עוד העון הנזכר והמבוטל אשר עבורו גלתה יהוד׳ גולה אחר גולה להגלותך להיות עוד סיבה להגלותך כי כבר יבוקש ואיננו עכ״ל שם וגם לזה נשים בכאן מגמת פני האומר ואתא הקב״ה בעצמו ובכבודו בזרועו הנטויה ובידו החזקה כגבור מזוין ושחט למלאך המות בלע המות לנצח הסיר ממשלת שט״ן מן הארץ כדי שלא יסיר עוד את לב ישראל מאת אביהם שבשמים המעלם מכל

ארצות

ביאור על חד גדיא

ארצות הגוים ויכרת להם ברית חיים יחדש כנשר נעוריו תורתו יכתב על לבם וכנחמתו ית' באמ"רו נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם והוא להעיר כי הש"י דבר ע' עבדיו הנביאי' שיאמצו ברכים כושלים במלין והנחמה היא בעצמה שיאמרו לישראל שהם עמו והוא אלהיהם ואין לך הבטחה גדולה מזו באמרו נחמ"ו נחמו בנחמה כפולה האחת שהם עמי והשנית יאמר אלהיכם (והותרו בזה ג' ספיקות (א) הכפל (ב) שלא זכר במה ינחמו כי סמך אחריו פיוס ירושלים (ג) במה שמוציאו המנחמים את עצמם מהכלל והוא בוודאי יעוד שאין כמוהו כולל כל אושר המקווה מהמאמינים וכאשר העיד עליו מבחר הנביאים מפיו ית' ביעודיי טובים שקדמו לקללות שבת"כ באמרו שם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם כי במקום אשר יאמר להם בעת נטותם מסילה העולה בית אל לא עמי אתם יאמר להם בעת שילכו בעקבות ישרים שהם בני אל חי ועין בעין יראו בשוב ה' לציון ובימינו תושע יהוד' וישראל אכי"ר :

על ידי הפועל הועציר העוסק במלאכת הקידש באמונה נאם הבחור משה בן כה"רר דוד מק"ק אמשטרדם : ולע"ע בק"ק לונדן :